



Farvel til den gamle verdensorden

Finanskrisen kan vise sig at være meget mere end det. Måske markerer krisen det sted i historien, hvor den gamle økonomiske verdensorden med USA i spidsen begyndte at bryde sammen.

Efter Første Verdenskrig sang det britiske imperium på sidste vers af 'God Save the Queen'. Storbritannien dominerede stadig verdensøkonomien – men det var et trætt imperium, et imperium, der knagede fælt i sammenføjningerne.



ESBEN KJÆR

Ovre på den anden side af Atlanten var Storbritannien tronfølger ved at vokse sig stor. Men USA var en ung, indadskruende nation, der endnu ikke var moden til at skubbe Storbritannien til side.

For at fuldbyrde magtskiftet skulle der endnu en verdenskrig til – og i de mellem-liggende års magtomrum, hvor hverken Storbritannien eller USA var i stand til at udfylde deres verdensmagt-sko, blomstrede konflikterne mellem mennesker og nationer som ukrudt på en brakmark.

Man skal passe på med historiske sammenligninger. Men der er ting, man kan lære af historien. En af dem er, at imperier har deres tid. Og når de visner væk, efterlader de et tomrum.

Det er helt indlysende for tidligt at afskrive USA som økonomisk supermagt. Men stadig flere røster rundt om i verden – ikke mindst i USA selv – taler nu åbenlyst om, at finanskrisen kan blive det punkt i historien, der markerede begyndelsen til enden. Ikke bare enden på den amerikanske finanssektors totaldominans, men på amerikansk økonomisk overlegenhed i almindelighed.

Efter otte år med George Bush ved roret har den gamle supermagt i forvejen mistet sin politiske autoritet. Med finanskrisen og den bredere økonomiske krise, der følger efter, ryger den økonomiske. Som Fareed Zakaria, forfatter til en række

bøger om amerikansk magt, udtrykker det: »Det virkelige resultat af finanskrisen vil være de-legitimeringen af amerikansk magt. Engang så folk rundt omkring i verden USA som den mest moderne, sofistikerede og produktive økonomi i verden. Nu spekulerer de på, om det hele var et korthus. De lyttede til amerikanske politikere med respekt, endda beundring. Nu spekulerer de på, om disse mennesker overhovedet ved, hvad de gør.»

Eller som overvismand Peter Birch-Sørensen siger: »Krisen fremskynder USA's tab af økonomisk magt og indflydelse, som landet under alle omstændigheder ville have fået.»

Reagens æra

Økonomisk set har USA i høj grad skabt verden i sit eget billede. Efter Anden Verdenskrig spillede amerikanerne en afgørende rolle i genrejsningen af Europa – mod passende medindflydelse.

Nye internationale organisationer som IMF, Verdensbanken og senere verdenshandelsorganisationen WTO blev skabt af amerikanske ideer – med to formål: For at inddæmme Sovjetblokken økonomisk. Og for at skabe en international økonomisk fodboldbane, hvor der blev spillet amerikansk fodbold. Heldigvis viste det sig at være et overlegent spil, der skabte umådelig velstand for dem, der spillede med.

Spillet fik nye – eller rettere: færre – regler omkring 1980, da Ronald Reagan og Margaret Thatcher indtog den storpolitiske scene. Frihed var deres mantra, også frihed for økonomiske begrænsninger. Fagforeningstyranni, for eksempel. Reagan knækkede flyvelederne, Thatcher kulminearbejderne. En ny æra af liberalisering og markedsøkonomi med færrest mulige regler begyndte.

Den æra er fortsat i tre årtier – med enorm velstand til følge. For Reagan afregulerede luftfarten, kostede en flybillet det femdobbelte. Før Thatcher lod kulminearbejderne strække sig ihjel, holdt de økonomien i et kvælertag. Få ønsker sig tilbage til den tid, hvor mange almindelige varer krævede importtilladelse.

Men enhver god idé kan forfølges for langt.

»Den igangværende finanskriser spores tilbage til tre centrale ideer fra Reagan-Thatcher-æraen: Fremme af ejerbo-

ligtanken, finansiel afregulering og en intens tro på det frie marked«, skriver Financial Times' udenrigspolitiske kommentator Gideon Rachman og fortsætter: »Hver af disse ideer har tjent os fremragende de sidste 30 år og har øget velstanden og friheden. Men forfulgt for langt – og til sammen – har de skabt en katastrofe.»

En katastrofe kaldet finanskrisen. Katastrofens anledning var de berømte boligglån til pengeløse amerikanere, som Wall Street samlede i bunker, lavede om til værdipapirer og solgte til hele verden. Siden fandt man ud af, at finansverdens problemer var langt værre, at banker over hele verden svømmede i gæld og risikable spekulationer, og at ingen længere kunne have tillid til hinanden. Grådige banker og finansfolk får uden tvivl deres lidet flatterende plads i historiebøgerne, når de engang skal skrives.

Systemfej

Men det var ikke kun banker og mennesker, der kørte af sporet – det var et helt system. Det nuværende banksystem er produkt af tyve års konstant afregulering, der har givet bankerne helt uhørt frihed – fordi pengestrømmene udgør samfundets blodbaner og derfor altid har været under skrap kontrol.

Desuden har nationalbankerne i Vesten gennem et årtis rentepolitik gjort penge så billige, at de har fremmet en ekstrem risikovillighed og spekulation i alt fra boliger over råvarer til værdipapirer så komplicerede, at bankerne ikke selv forstår dem.

»Hvorfor ønsker vi at hæmme de bestøvende bier på Wall Street?«, spurgte tidligere nationalbankdirektør og ærkeliberalist Alan Greenspan for et par år si-

den i et forsvar for den afregulering og slappe pengepolitik, han selv gjorde alt for at fremme. Ja, hvorfor mon?

Nu er det så tid til tømmermænd. Finanskrisen vil trække hele verdensøkonomien med ned og skabe en længere, global økonomisk afmatning. Men det er kun begyndelsen. Selv om et magtfuldt USA stadig vil eksistere, når støvet fra krisen har lagt sig, er det ifølge mange iagttagere et andet USA:

»Når alle boldene er faldet ned igen, vil de være anderledes fordelt. Også i de kommende år vil USA være vigtigt. Men USA har fået selskab af Østen og Mellem-østen«, siger cheføkonom Steen Bocian fra Danske Bank.

Tidsskriftet The Economist går endnu videre og påstår, at selve globaliseringen – det sidste årtis måske mest omtalte fænomen næstefter tv-underholdningsprogrammet 'Vild med Dans' – vil ændre retning.

De seneste 20 års konstante pres for fri handel, frie markeder og frie kapitalstrømme vil skifte retning på tre afgørende områder: Bankerne vil blive rereguleret. Balancen mellem stat og marked i almindelighed vil svinge tilbage mod staten. Og USA vil miste økonomisk indflydelse og autoritet.

Nye regler

For at starte med det første, er myndigheder i den vestlige verden allerede i gang med at kaste sig over banksektoren. Bankernes evne til at forgælde sig selv til halsen vil blive stækket. De nationale finans-tilsyn vil få mere magt. Politikerne taler endda om at styrke det svagelige internationale samarbejde og institutioner på området, der ellers har haltet sørgeligt bagefter den eksplosive globalisering af finanssektoren.

»Troen på u hæmmet markedsøkonomi har lidt et afgørende knæk. Det finansielle system vil blive meget mere reguleret og kontrolleret end set før«, siger chefanalytiker Jes Asmussen fra Handelsbanken.

Men staten får også et comeback på andre områder. Europæiske politikere har allerede stået i kø med skadefroh bemærkninger om, at dette var enden for amerikansk wild west-kapitalisme og genkomsten af en mere sund europæisk balance mellem stat og marked – lige indtil de fandt ud af, at hvis amerikanske banker



Den store lektion er, at Vesten ikke længere kan gå ud fra, at økonomisk magt vil blive skabt i vores billede
Kommentator Philip Stephens fra Financial Times

bankerne. Eksempelvis har de voldsomt stigende fødevarerpriser, der førte til folkelige opstande i 30 udviklingslande, fået regeringer i en lang række lande til at indføre priskontrol, eksportbegrænsninger, pristilskud og meget andet, vi troede var på retur.

Sidst, men ikke mindst, er USA's økonomiske og intellektuelle autoritet på retur. For at starte i det små siger mange finansfolk allerede, at finanskrisen vil stække Wall Street som verdens finansielle centrum. For at fortsætte med den generelle økonomi har amerikanerne gennem de sidste par årtier forgældet sig så ekstremt meget – og redningen af finanssektoren gør det kun værre – at det kommer til at lægge en tyk dyne over amerikanernes forbrugsmuligheder i årtier fremover.

Hver sjette amerikanske boligejer skylder i dag flere penge i huset, end det er værd, og er dermed teknisk set insolvent. Men også på det økonomisk-intellektuelle område kører amerikanerne på pumperne. For bare ti år siden var troen på den amerikanske version af kapitalisme uantastet og gik i økonomiske miljøer under navnet 'The Washington Consensus'.

Da Asien oplevede sin valutakrise i slutningen af 1990'erne, fik de The Washington Consensus at smage, da den amerikanske styrede internationale valutafond IMF rykkede ud og reddede en række asiatiske lande, men tog sig betalt med så brutale krav om markedsøkonomiske reformer og liberaliseringer, at det meste af Asien har brugt et årti på at opbygge valu-

LIBERALISERING. Den amerikanske præsident Ronald Reagan og Storbritanniens leder Margaret Thatcher gav i 1980'erne markedsøkonomien frit spil.

Foto: Rich Lipski, UPI

reserver så stærke, at IMF aldrig kommer igen.

Selv højlydte tilhængere af det frie marked er begyndt at tvivle på det frie markeds ufejlbarlighed, og i dag hører ingen efter, hvad IMF siger. Ironisk nok er det de enorme asiatiske valutareserver, der gennem et årti har finansieret amerikanernes ekstreme overforbrug for lånte penge. Den fest er også ved at slutte nu.

På samme måde med verdenshandlen. I gamle dage brugte USA og Vesten verdenshandelsorganisationen WTO (og forløberen GATT) til at tvinge markederne i den tredje verden åbne. Nu har den tredje verden rottet sig sammen og sagt »Gu' vil vi ej!«. Den såkaldte Doha-forhandlingsrunde, der skulle have liberaliseret verdenshandlen for billioner, brød reelt sammen i sommer.

»Den store lektion er, at Vesten ikke længere kan gå ud fra, at økonomisk magt vil blive skabt i vores billede«, siger en anden kommentator fra Financial Times, Philip Stephens, og tilføjer: »I mere end to århundreder har USA og Europa med stor selvfølgelighed udøvet en økonomisk, politisk og kulturel dominans. Den æra er ved at være forbi.«

Den nye stormagt?

Hvis det er rigtigt, at det amerikanske økonomiske imperium og dets håndlangere så småt rider ind i solnedgangen, er spørgsmålet, hvilken æra der så kommer i stedet. Hvis USA's indflydelse stille og roligt vil blive svækket over de næste årtier, hvem vil så træde frem på scenen?

EU – verdens største økonomiske blok – der imidlertid konsekvent har verdens laveste vækstrater og i øvrigt aldrig kan blive enige om noget som helst?

Kina – hvis økonomi om få årtier vil være større end USA's – men som også er et kommunistisk diktatur uden respekt for menneskerettigheder og et land præget af enorm ulighed og politisk usikkerhed?

Japan – der i 1980'erne opkøbte store dele af USA – men som har tilbragt de sidste ti år i den økonomiske dybfryser med nulvækst og deflation, fordi landets ledere ikke kunne finde ud af at løse deres egen, relativt simple finanskriser?

Det ligner et magtmæssigt tomrum – en brakmark, hvor alskens ukrudt kan gro.

esben.kjaer@pol.dk